

**Múltbeli értékek szerepe a jelen kor megújulásában:  
Bartók Béla Cantata Profana című kórus-zenekari művének átvitt értelmezése**

Polgár Éva – zenetudomány

University of North Texas, College of Music  
Doktori Iskola, előadóművészet - zongora  
Denton, Texas, USA

A zeneszerző, zongorista és etnomuzikológus Bartók Béla szerepe a magyar nemzeti zenei kincs felkutatásában, valamint ápolásában felbecsülhetetlen értékű. Bartók felismerte a nemzet zenéjében, kultúrájában rejlő őserőt, melyhez visszatérően egy nép képes a felemelkedésre, saját erkölcsi értékrendjének megújítására. Mindemellett Bartók hitt a népek közötti testvériségben, a Duna menti nemzetek egységében, mely ideológiát zenéjében törekedett kifejezésre juttatni. A 20. század fordulóján Kodály Zoltánnal közösen megkezdett népzene gyűjtés hamar túllépett a magyar országhatáron és kibővült a Kárpát-medence egész területére, valamint az azon kívül élő népek zenei hagyományaira is. Az ebből született gyűjtemények egyaránt tartalmazzak magyar, arab, bolgár, finn, román és szlovák népzenei kincseket, melyeket Bartók feldolgozott saját műzenei kompozícióiban. Egyik legjelentősebb kórus-zenekari műve, a Cantata Profana egyszerre tartalmazza a zeneszerző egységbe vetett hitvallását, valamint a mű szimbolikájába rejtett egyetemes üzenetét, mely szerint a népek kultúrája, emberi létben való megnyilvánulása az ősi, tiszta kollektív forrásból kell, hogy fakadjon.

Az 1930-ban komponált Cantata Profana szövege is a tiszta forráshoz, jelen esetben ahhoz az ősi csodaszarvas mítoszhoz nyúlik vissza, mely Bartók 1910-es éveiből származó kolinda-dallam gyűjtésében lelhető fel. A kolindákat a téli napfordulóhoz kötődő ünnepek során szokták énekelni, ezért talán nem véletlen, hogy a mondában rejlő üzenet összefüggésbe hozható a természetközeli értelmezéssel. Vagyis, ahogy a fény a téli napfordulón a sötét hónapokból a téli napfordulón túljutva újra elkezdí erejével feltámasztani az alvó természetet, úgy indul el a mondabeli kilenc fiú(-testvér) vadászni, s csodaszarvas nyomra lelven az erdő sűrűjében maguk is szarvasokká, jelképesen egy

rituális megtisztulás, megújulás részeseivé válnak. Haza többé nem térhetnek, „*A lábuk nem lép / Tűzhely hamujába, / Csak a puha avarba; / A szájuk többé / □Nem iszik pohárból, / □Csak tiszta forrásból.*” (Bartók Béla: Cantata profana).

Malcolm Gillies zenetörténész szerint a Cantata Profanában megjelenített kezdet, átalakulás és megtisztulás hármas folyamata, a természettel összeköthető szabadságérzés, illetve az istenivel való egybeolvadás Bartók zenei életművében jelképesen a zeneszerző korában egyre inkább terjedő fasizmusra adott válaszává vált. A Bartók életrajzíró és kutató Serge Moreux értelmezésében a Cantataban megfogalmazódó szabadság üzenete az 1930-as évek Magyarországra jellemző, egyre inkább korlátozó atmoszférájára irányuló tiltakozás megnyilvánulása. Saját olvasatomban, Klebelsberg Kuno gondolataira támaszkodva Bartók magával ragadó, elemi erővel ható zenekari-kórusműve példaként magasodik abban a magyar zenei, szellemi örökségben, mely az akkori politikai és gazdasági válságban kulturális törekvések által nemesedett. Ezt a törekvést Bartóknak sikerült átültetni a következő generációk, az 1950-es, 1970-es évek magyar zeneszerző nemzedékének szemléletére is. Zenei hagyatékán túl emberi és szakmai értékrendet hagyott hátra az utókornak, mely hozzájárult a Magyar zenei kultúra háború utáni elszigetelődéséből való kiszakadásához, illetve annak európai értékteremtő szerepének megerősödéséhez.

Bartók Béla alkotásának, a Cantata Profanának bemutatásán keresztül a zeneszerző munkásságának és tiszta forrásból, vagyis a nemzeti örökségből fakadó eszméinek jelentőségét és hozzájárulását kívánom közvetíteni nem csak a magyar, de az európai hagyományok megőrzéséhez is. Előadásom második felében ma élő, alkotó előadóművészek, zeneszerzők, zenetörténészek gondolatait fogom megosztani a hallgatósággal a válság és kultúra témakörében, hidat képezve ezáltal Bartók gondolatainak örökérvényűsége, valamint korunk művészeinek és gondolkodóinak kulturális szerepvállalása között.

2013.03.25, Denton, Texas, USA

Polgár Éva